

Nohur rowaýatlary

Category: Ertekiler, Kitapcy, Nukdaýnazar, Sözler, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 21 январа, 2025

Nohur rowaýatlary ÝÖR, ÝOLLAR SÖKELI!

Türkmenistanyň Prezidenti

Gurbanguly BERDIMUHAMEDOW:

~ Watanymyzyň taryhynda Beýik Ýüpek ýolunyň orny hem juda uludyr. Gadymy ýoluň Hazar deňzinden günbatara, Amyderýadan gündogara, Üstýurt düzlüginde demirgazyga, Köpetdagyň gerişlerini aşyp günorta sary uzaýan ýollaryň ugry dünýä ýaýrady, oguz paýhasynyň kökleri yklymlara uzady.

► ROWAÝATLAR MEKANYNDA

Türkmenistanyň çäginde geçip, yklymlara aşylýan gadymy Ýüpek ýoly yzarlap, Merwden, Ürgençden, Amuldan, Sarahsdan, Dehistandan ötüp, Nusaýa ýa-da Şährislama (Ýazyra) gelen kerwenler Durundan (Täk galadan) geçensoň, Köpetdagyň dag jülgeleriniň geçelgeleri bilen Arwaz (Araz) çayynyň boýuny syrýp, Nohur galasynyň üsti bilen Gezdepä, Sumbar çayyndan ötüp ýa-da Ýumurdepe bilen Etrek çayyndan aşyp, Şirwan, Nyşapur, Sebzewer, Maşat, Tähran, mahlasy, Günorta aşylýan iň ýakyn ýol bilen Eýran, Arap, Kawkaz ýurtlaryna kerwen gurap, bezirgenlik, jahankeşdelik edipdirler. Munuň hut şeýledigine «Egrem-egrem jülgelerden ýol öter kerwenleri», «Bezirgenleri ýöredi, bu daglaryň, bu daglaryň» diýen ýaly, halk döredijiligine siňen ençeme meşhur setirler, aşakda gürrüň ediljek rowaýatlar delil delil bolup biler.

2017-nji ýylyň 21-nji noýabrynda Arkadag Prezidentimiz Diýarymyzyň gözəl künjekleriniň biri bolan, ençeme gadymy rowaýatlary, täsin ýer-ýurt atlaryny özünde jemleýän, Günorta-Günbatar Köpetdagdan aşylýan gadymy Ýüpek ýolunyň şahamçasynyň ugrundaky Manaman gerşiniň üstüne çykyp, bu ýerleriň jana şypa howasynyň, süýji suwlarynyň, syýahatçylygy ösdürmek üçin

gaýtalanmajak täsin tebigatynyň bardygyny, onuň syry açylmadyk gymmatly baý taryhyny ylmy adamlar tarapyndan içgin öwrenip, halka ýaýmagyň, nesillere ýetirmegiň, döwrüň möhüm talabydygyny aýtdy. Manaman dag gerşiniň iň belent depesinde gadymyýetde gurlup, şu günlere gelip ýeten gadymy gözegçilik-goranyş diňiniň (garawulhanasynyň) ýanynda durup, bu ýeriň taryhy bilen bagly ýer-ýurt atlaryna degişli gadymyýetden şu günlere gelip ýeten gyzykly rowaýatlary gürrüň berdi.

Çardagly Çandybilde doglup, kemala gelen Görogly beg türkmeniň namalarynda agzalýan «Çeşme çaýlary dolup akýan», «Dereleri däli silli», «Synasy gys, ýaz aýlarynyň ahyryna çenli gar saklaýan», «Tomsuň golaýlamagy bilen daglaryň gary eräp, çaýlary dolduryp akýan», «Jülgeleri injir-narly», «Egrem-egrem, basganç-basganç ýolly», «Agyr kerwenler gatnawly», «Derbentleri saklanylýan», «Dereleriniň arasyndan çykyp bolmaýan», «Bek zawlary şir peleňli», «Aklyňy haýrana goýýan ümür-dumanly», «Berimsiz baýlardan ýeg görülýän», «Özge ýurtlardan gözel tebigatly», «Türkmen il-ulsuna baky pena beren, arka berip sygnylan», «Är ýigitleri kemala getiren» türkmeniň bu täsin, keremli gojaman daglarynyň arçaly jülgelerinde gadymyýetde san-sajaksyz galalar gurlup, köp adamly ýaşaýyş bolupdyr. Gahryman Arkadagymyzyň «Türkmenistan ~ Beýik Ýüpek ýolunyň ýüregi» atly kitabynda: «Köpetdagyň etekleriniň oňaly tebigy şertleri, süýji suwlarynyň bollugy bu ýerlerde ýaşaýşyň iňňän gadymyýetde döremegini şertlendirýär» diýip bellemegi onuň aýdyň subutnamasydyr.

«Her bir halkyň taryhy uly derýalaryň çeşmelerden başlanyşy ýaly başlanýar» diýlişi ýaly, hormatly Arkadagymyzyň täsin rowaýatlary gürrüň beren bu garawulhana diňiniň etegindäki jülgede mesgen tutan häzirki Garry Nohur obasy gadymyýetde Nohur gala diýlip atlandyrylypdyr. Obanyň ortarasyndaky beýik depäniň üstünde Erk gala (Gala işik), günbatarynda Gäwür gala (Uly gala), demirgazyk tarapynda Ötük gala, Bekzaw gala ýa-da Kapyr gala, Peleňzaw gala, şonuň ýaly-da birnäçe az sanly adamlar üçin niýetlenen, düýbi daşdan, ýokarsy saman ýa-da geçi çöpüri garylan çig kerpiçden örülen minara görnüşli beýik diňler, obanyň çar tarapyndaky daglaryň iň beýik çümmüklerinde

bolsa, biri beýlekilerini görüp biler ýaly ýagdaýda edilip, berk daşlardan inli edilip, laý bilen suwalan garawulhana diňleri (Manaman diňi, Nohur köwi diňi, Geldi mergen diňi, Çopanyň diňi, Jirjis diňi, Köneşow diňi, Ökdüşaran diňi we ş.m) gurlupdyr. Olarda gije-gündiz nobatçylyk çekip, bu amatly geçelgede ýaşayan halk we kerwen ýoldan ötýän ötegçiler goralypdyr. Şonuň ýaly-da Manamanyň günorta-günbatarynda Ypaý gala, Garawul gala, Garkyn gala, Kent ýeri, Diňgalan gala, Zäkli gala, Mustapa gala, Soltanbibu gala, Garry gala (Hozly dagynda), Kesir gala (Husny polat), Goja gala (Hoja gala), Tutly gala, Täze gala, Nury gala, Magtym gala, Emir Süleýman galasy, Patmanyň ýurdy ýaly onlarça galalar, kentler gurlup, bu galalary ilat jany-teni bilen daşarky duşmanlardan gorapdyrlar.

Ady täsin taryhy rowaýatlara beslenen Kuhi Manaman dag gerşiniň iň belent ýerinde gurlan garawulhana diňiniň gadymyýetde bu ýerli halky bela-beterlerden goramakda örän uly ähmiýeti bolupdyr. Bu garawulhana diňinden çar taraplardaky dag gerişleriniň beýik ýerlerinde gurlan beýleki garawulhana diňleri görünýär. Öz gezeginde beýleki diňlerdäku garawullar bolsa, alysdaky gözýetimiň ähli ýerlerini bir günlük ýol aralykdan saýgaryp-görüp bilýär. Şeýlelik bilen, howpuň bardygyny aňan garawulhana diňindäki gözegçi gündizine ot ýakyp tüsseledipdir. Gijesine bolsa uly ot ýakypdyrlar. Şunlukda, Manaman diňindäki gözegçi howp abanyandygy baradaky aňlatmany görüp, öz gezeginde ol hem ot ýakypdyr. Obanyň günbataryndaky dagyň gap bilinde gurlan Çopanyň diňindäki garawul hem muny görüp, öz gezeginde ot ýakyp, Erk gala habar berip ýetişipdir.

Bu dagly mekan we onuň gaýduwsyz ýigitleri şeýle teswirlenýär:

«Daglylar öz obasyny diýseň gowy görýärdi. Bu obanyň müň ýyllyk taryhy bolup, üstünde döwüş bary gurlupdy. Emma ne-hä uzakdaky, ne-de goňsuçylykda ýaşayan feodallar onuň ruhuny syndyryp bilipdi. Olar öz oňnutlaryndan razydylar, asman şasy bürgüt kimin buýsançlydylar. Ýanbermez ruh olaryň ganynda bardy. Ýöne olaryň gözsüz batyrlygy welin çeniň-çakyň dälidi.

Ynha, olary dyza çökermek üçin ýagy döküler. Ol türkmen obalaryna golaýlap ugrar welin, daglaryň berk ýerindäki garawulhanalarda ot ýakylardy. Onsoň üstüni gapyl basdyrmajak bolup, obalar aýaga galardy. Mert ýigitler jülgäniň ýokary başynda zawy eýeläp, ganyma garaşardy. Güýçler hiç wagt deň bolmaýardy. Serbazlar kändi, ýaraglary şaýlydy, ýüreklerinde bolsa gahar bilen öçli zabunlyk. Türkmen atlylary, elbetde, san taýdan azdy, ýöne yza dönmez edýän bir ýagdaý bardy ~ olar öz topraklarynyň üstünde durdular ahyryn! Zawlar, uçutlar, elýetmez gaýalar haýsydyr bir gara daş däldi, toply-tophanaly ýygyndy, olar ata-babalarynyň ruhy bilen ýaşaýardy. Ýokaryk, bulutlara tarap göterilýärdiler. Ganym olaryň mekgesine münüp barýandyr. Daglylar säginmez, bala-çagalary, mal-garasy bilen, hamana, bürgüt höwürtgesinde düşlejek ýaly göge dyzaýar. Şeýle ýagdaý bir ýa iki däldi. Ýöne her näme-de bolsa, olar zorluk eýlenip göçürilen ýurda dolanardylar...»

Bu gadymy taryhly mekan barada dilden-dilw geçip, şu günlere gelip ýeten halk döredijiliginden hem käbir parçalary şu ýerde mysal getirilse maksadalaýyk bolsa gerek.

1999-njy ýylda «Magaryf» neşirýatynda çap edilen «ARZUW» atly kitapda Durdy şahyryň goşgusyndan käbir setirler:

Dört ýany derbentdir, hiç ganym ýokmaz,
Sapaly jaýlary bardyr Nohuryň...

Erk galasy berk kemeriň üstünde,
Ýagy tap getirmez, durmaz destinde,
Ýigitleri gezer duşman kastynda,
Gözsüz batyrlary bardyr Nohuryň.

Taryhy maglumatlaryň güwä geçmegine görä, Eýran ~ Turan aralygyndaky gadymy kerwen ýolunyň şahamçasynyň Köpetdagdan aşylýan çatrygynda mesgen tutan Nohur gala obasy geçen müň ýyllyklaryň dowamynda üstünde sansyz döküşler gurlup, näçe ýowuz daralsa-da, onuň merdemsiz halky göbek ganynyň daman serhet ýaka ýurduny terk etmän, ony jany-teni bilen gorap, türkmeniň ruhuny arşa göteripdir.

Türkmenistanyň içinden geçip, yklymlara uzaýan häzirkî zaman awtomobil ýollarynyň ~ gadymy kerwen ýoluň Köpetdagdan aşylýan şahamçasyna-da Nohurdan geçip, Manaman diňiniň deňine çenli baryan ýol hakyt «eliň aýasy» diýilýän asfalt ýola öwrüldi. Bu ýoly Sumbar boýuna çenli dowam etdirmek üçin gyzgalaňly işler alnyp barylýar. Eger-de şu ýol gatnawy ýola goýulsa, onda Arçmandan Sumbara ýetmek üçin bary-ýogy 60 kilometr ýol geçmeli bolýar. Munuň nähili peýdaly, düşewüntli ýol boljakdygyny göz önüne getirip görüberiň!

Manaman dagyndaky ýer-ýurt atlaryndan şu günlere gelip ýeten käbir rowaýatlar okyjy köpçüligine ýetirilse, ýerlikli bolsa gerek. Çünki taryhçylaryň, etnograflaryň aýtmagyna görä, ýer-ýurt atlarynyň ýüze çykyşy, olaryň aňladýan manylary has irki döwürlerden tä şu günlere gelip ýetmek bilen, ylmyň dürli pudaklary üçin gymmatly maglumatlary özünde jemleýär. Etnograflar: «Geografik atlar adamzadyň taryhy ýazylan kitapdyr» diýip, kesgitleme berýärler. Şeýle hem olar: «Jemgyýetçilik taryhyndan üzňe dörän at ýokdur, çünki ýer-ýurt atlary olary döreden halkyň taryhy bilen gös-göni baglanyşykly ýüze çykýar» diýip belleýärler.

Her bir halkyň öz taryhynyň bolşy ýaly, türkmen halkynyň hem her bir daban ýeriniň geçmiş bilen bagly rowaýatlara öwrülip giden taryhy atlary bardyr. Gynansak-da, olaryň aglabasy ýazgylarda galmandyr. Emma begençli ýeri, bu rowaýatlaryň birnäçeleriniň dilden-dile geçip, şu günlere gelip ýetmegidir. Bu taryhy atlaryň ençemesi rowaýatlara öwrülip, ertekiler dünýäsine siňip gidipdir.

Medeni mirasymyzyň gymmatly çeşmeleriniň biri hasaplanýan ýer-ýurt atlary bilen bagly bu täsin rowaýatlar geçmişine sarpa goýýan türkmeniň şu günki günü üçin zerur bolan ruhy isleglerini kanagatlandyryp biljek, bahasyna ýetip bolmajak kämil taryhy gymmatlyklardyr.

Arkadag Prezidentimiz Manaman dagyna ýörite baryp, bu ýerleri özüniň paýhasly nazaryndan geçirip, köp taryhy wakalardan söhbet açýan gymmatly maglumatlary aýtdy. Bu gadymy ölkäniň geçmiş taryhyny ylmy nukdaýnazardan öwrenmegiň wajypdygyny nygtady. Şundan ugur alyp, biz hem halkyň dilinden ýazylyp

alnan käbir ýerli rowaýatlary okyjylara ýetirmeji müwessa bildik.

► NUH-UR ROWAÝATY

Gadymy kitaplaryň birinde: «Türkmen halkynyň Nuh aleyhissalamdan gaýdýan ýoly bar. Nuh aleyhissalam öz ogullaryndan Ýafesiň zürýatlaryna Türkmenistan yklymyny ýer-ýurt edip berdi» diýip nygtalsa, «Görogly» eposynda:

Musulan doganlar kiştige doldy
Nuh öz kowmundan aýrylmadymy

– diýip belleyenär.

Görnüşi ýaly, Nuh pygamber hakda gadymdan gelýän dessanlarmyzda-da, nusgawy şahyrlarymyzyň döredijiliklerinde söz açmaýany ýok. Türkmen ýurdunda Nuh aleyhissalamyň adynyň şeýle ýörgünli bolmagynyň, belkäm, ýerli taryhy ýagdaýlar bilen bagly, özboluşly bir sebäbi bar bolaýmasyn?! Rowaýat etmeklerine görä, manamanlylaryň (manlaryň) Nuh gämisi (kiştisi) ençem aýlap suwuň ýüzünde ýüzýär. Wagtyň geçmegi bilen Ýer üstündäki suwlar çekilip başlaýar. Şol pursatlarda Ýeriň ýüzündäki iň beýik daglar köňüllerine men-menlik getirip: «Indi adamzat kowmy Ýeriň ýüzünde ýaşamaklygy meniň üstümden başlar» diýip öwnüpdirliler. Emma Taňry men-menlik etmegi halamandyr. Taňrynyň gudraty bilen Nuh gämisi suwuň ýüzünde aýlanyp ýörşüne, köňlüne men-menlik getiren, başy göge ýetip duran beýik daglardan daşlaşyp, göwni pespälli bir daga suwuň ýalpak ýeri bilen baryp, emäý bilen durupdyr.

Suwuň ýüzünde ençeme aýlap ýüzüp ýören Nuh kowmy gäminiň gury ýere urup durandygyny bilip, şatlykdan: «Nuh-ur!» diýip gygyryşypdyrlar. Şeýlelik bilen, şol ýeriň adyny «NUHUR» diýip atlandyrypdyrlar. Bu sag gerşini bolsa tutuşlygyna «NUHY MEN-AMAN» soňra «KUHUY MEN-AMAN» diýip atlandyrypdyrlar.

Daşoguz welaýatynyň Boldumsaz etrabynyň Dyşgyn obasynda ýaşap, 1958-nji ýylda 97 ýaşynda aradan çykan meşhur mirasgär hem ozan Gurbangylyç Çakan ogly Molla öz miras kitabynda Nuhuň gämisi Türkmenistanda Garry Nohuryň daglarynyň depesinde ýere

degipdir diýip, ýazgy galdyrypdyr.

► NO-HUR ROWAÝATY

Rowaýat etmeklerine görä, Nuh gämisiniň ilkinji sapar gury ýere uran (galtaşan) Manaman dagynyň goýnunda ýerleşýän Nohur obasynyň ady «Nuh-ur» (Nuh-urdy), «Now-hur» (täze ýurt) diýen sözlerden emele gelipdir diýýärler.

Nohur sözi arap ýurtlarynda Nähur ýa-da Naahur, parslarda Nahor, ýene bir ýerlerde Nohur, Nuhur, Nowhur diýip, dürli ýerlerde dürlüçe tutulypdyr.

«No-hur» arap dilinde «no» dokuz, «hur» bolsa «hüýr, peri» diýmekdir. (Edebi dilde aýdylýan «hüýr» sözi nohur şive dilinde «hur» diýlip aýdylýar). Hur (hüýr) sözi arap dilinde «Gara gözli» sözünden bolup, jennetde ýerleşýän behişi gyzy aňladýar. Gurhanda hüýrlere päk aýallar hem diýilýär. Olar gözelligi boýunça ýakut we dür bilen deňeşdirilýär. Has soňraky rowaýatlarda hüýrler zagpyrandan, hoşboý ysly müşki anbardan ýaradylan adam diýip aýdylýar.

Nohur ýurdunyň gözelligi, hoşboý ysly howasy, gözəl tebigaty, bir jülgäni emele getirýän 9 sany goýny jennet mysaly dereleri we olaryň hersiniň gadymyýetde ýaşap geçen taryhy şahsyýetleriň ady bilen baglanyşykly Türkmenistanyň bu künjegine «JENNET ÝURDY» hem diýilýär. Şonuň ýaly-da Alla tarapyndan jennetden iberilen 9 hüýr Gyzbibileriň bu ýurtda ýaşamagy bilen Nuh-ur sözünden No-hur sözüne öwrülip, «Dokuz hüýrleriň mekany, jennet hüýrleriniň mekany» diýen at galypdyr diýip hem rowaýat edýärler.

► MANAMAN ROWAÝATY

Ençeme aýlap suwda ýüzüp ýören Nuh gämisiniň ilkinji sapar gury ýere urup (galtaşyp), togtap duran ýerinde gämiden (kiştiden) Nuh kowmundan bolan Ýafesi maşgalasy bilen düşürýärler. Şol pursatda garşydan (Akgayadan) ösen güýçli şemal uly tolkun getirip, gämini ýene-de «Ýelli gädikden» aşyryp, Arçmana tarap umman suwuna alyp ötägidýär.

Gämide galanlar gury ýerde düşüp galan Ýafesden «Ýagdaýlar

niçik?» diýip, gygyryşyp sorayarlar. Ýafes «Men aman» diýip jogap berýär. «Men aman» sözi gaýalara ýañ berip, «a...man, a...man» bolup eşidilip, yzly-yzyna ýañlanyp gaýtalanypdyr. Soňa baka «aman-aman» sözünüň başky «a» harpy hem düşürilup, «Manaman» diýlip atlandyrylypdyr diýip, rowaýat edýärler. Alymlaryň ylmy taýdan tassyklaýan pikirlerine salgylansaň, gadymyýetde Köpetdagyň gap etegine çenli Garagum çölly, mahlasý, türkmen sährasy tutuşlygyna deňiz, belki-de umman bolandygyny, şol deňziň adyna bolsa «SARMAT deňzi» diýlendigini bilmek mümkin. Bu akademik A.Geldiýewiň «Garagum ~ hazynaly hum» kitabynda has anyk düşündirilýär.

► MANAMAN KERAMATLARY

Köpetdagyň Türkmenistandaky çäklerinde Manaman dagy Tagarow we Üçguýy beýiklerinden soň, iň uly gerişleriň biridir. Ol deňiz derejesinden, takmynan, 1700 metre golaý beýiklikdedir. Ady rowaýatlara öwrülen bu dag demirgazykdan günorta tarap uzalyp gitmek bilen, beýleki dag gerişlerine sepleşýär. Bu ýerde ýaşayan ýerli ilat ençeme ýüz ýyllyklaryň dowamynda Gün söhlesiniň bu daglara düşüşi bilen demirgazygy, kyblany, baş wagt namazyň wagtyny kesgitleýdirlär. Ýañy-ýañylara çenli hem melleklere suw tutulanda, her kimiň paýyna ýetýäm wagty kesgitlemek üçin bu dagdan peýdalanyp gelipdirlär.

Bu dag gerşinde täsin rowaýatlara öwrülip giden gudratly, keramatly, şepagatly saýylýan Söýgi dagy (Nyýazbike uçan), Jirjis (pygamber) deresi, Gyzbibi (Jennet hüýr gyzlary) öwlüýäsi, Nuhuň gämisiniň uran ýeri, Şiş deresi, Ybraýym Halylyllanyň eken çynarlary, Hezret Alynyň dynç alan ýeri, Peýdalan baba öwlüýäsi, Şyh Şerip öwlüýäsi, Enegüliň äpet çynary, Şyh Öwez weli, Zerdigan ata, Benduwan ata, Gümmez öwlüýä, Garry öwlüýä (häzirki Goçmyrat ahun gonamçylygy), Öwez pir ýaly keramatly we şepagatly saýylýan zyýarathanalar, Kör çeşme, üzüm suwy geçirilen täsin toprak, küýze ýasamak, tam öýleriň içine akgenç suwagynda ulanmak üçin ýokary temperaturada gyzdyrylyp taýýarlanylýan toprak, Gözbaşy çeşmeleri, Hüýr-hüri şaglawugy ýaly tebigatyň döreden täsin

gözellik dünýäsi bar.

Bu dagyň etegindäki oýdan, ýeriň göwsüni böwsüp çykan buz ýaly jana şypaly sowuk suwly Nohur çayy jülgäniň içi bilen onlarça kilometre akyp gidýär. Manamanyň gap biliniň ençeme ýerinden damja-damja bolup çykýan, düzümi köp elementli, kesel bejeriş ähmiýetli çeşmejikleriň birnäçesi bar.

► ÝAFES ROWAÝATY

Ýafes maşgalasy bilen gämiden gury ýere düşüp galandan soň, ýaşamak üçin amatly ýee gözläp, Manaman dagynyň gerşi bilen ilerligine tarap ugraýar. Az salym ýol ýöränsoň, jülgäniň ugrundaky daşlaryň arasyndan çogup çykyp, balkyldap akyp duran, durnanyň gözi ýaly dury, baldan süýji, buz ýaly sowuk suwly çeşmeleriň üstünden barýar. Ol çeşmeleriň golaýyndaky dag gowaklaryndan maşgalasy bilen amatly ýer tapyp, mesgen tutup yaşaberýär. Şonuň üçin bu ýeriň adyny Gözbaşy, ýagny adamzat kowmunyň bu yklymda ýaşayşynyň ilkinji başlanan ýeri, ýaşayşyň gözbaşy diýip atlandyrypdyrlar.

Türkmen milletiniň Nuh pygamberiň Ýafes atlt oglundan gaýdýandygy barada yslam dininiň beýik wekili, keramatly we halatly pir Hoja Abdylla Ensary mundan müň ýyl töweregi owal özüniň «Keşf-ul asraf» atly eserinde aýdypdyr. Abulgazy bolsa «Şejereýi-terakime» eserinde Ýafesiň sekiz öwladynyň adyny sanaýar.

Gözbaşynyň golaýyndaky ýanaşyk deräniň ady bolsa, Adam atanyň soňky ogly Hezreti Şiş aleýhissalamyň adyny göterýär. Sowuk suwly Şiş deresi Manaman dagyny Ikigat (Jübüt) dagy bilen birikdirýän jüljedir. Bu jülge Akgaýanyň düýbünden başlap, soňra aşaklygyna dowam edip, Nohur jülgesine birigýär. Onuň oba birigýän ýeri Oguz deresi diýlip atlandyrylýar. Bu at hut Oguz han nesilbaşymyzyň ady bolmak bilen, onuň nesilleriniň hem ençemesiniň atlary bu ýerlerde şu günlere çenli saklanyp galypdyr.

► ŞIŞ ROWAÝATY

Kuhy Manaman dagy Nohur obasynyň günorta-günbatarynda «IKIGAT»

(Jübüt) dagy bilen seplesýär. Ikigat dagynyň arkasynda Gözbaşy bilen ýanaşyk deräniň adyna Şiş deresi diýilýär. Bu ýerler ~ gaýnap, çogup çykyp duran sowuk suwly çeşmäniň töwerekleri örän gadymy döwürlerde otyrumly ýerler bolmak bilen, onuň ady hem Hezreti Şiş aleyhissalamyň ady diýip rowaýat edýärler. ŞIŞ ~ bu haýbatly diýmegi aňladyp, Adam atanyň nesilleriniň içinde Hudaýtagalanyň hökümni özgelerden gowy bilýän adam bolansoň, Allatagala Şiş pygambere hormat üçin ilkinji sapa mata (tara) dokamak hünärini beripmiş diýýärler. Köpetdagda ýaşayan türkmenler gadyndan gelýän tara dokamak sungatyny Şiş pygamberden bari dowam edip gelinýän hünär diýip hasaplaýar. Ikigat dagynda Hezreti Şişni adynyň barlygy barada gadymy türkmen şahyry Gulaş şahyryň 1980-nji ýylda neşir edilen «GÜLDESSE» atly kitapda ýerleşdirilen «Amanmy?» atly goşgusyndan alnan aşakdaky bentde şeýle diýilýär:

Otlag bolar dereleriň içleri,
Ýaýlag bolar hylwat haryň başlary,
Taryp etsem, Soňudagy, daşlary,
Ikigatda Şiş pygamber amanmy?

Bu bentde aýdylýan dag atlary Köpetdagyň Manaman dagyndan Soňudagyna çenli bir-birine seplesip gidýän dag genişleridir.

► JIRJIS ROWAÝATY

Jirjis deresi Manaman dagynyň gerşindäki Nuh gämisiniň uran ýeri diýilýän gäminiň düybüne meñzeş çöketlikden başlaýar we Nohur çayyna birigýär.

Rowaýat etneklerine göre, Jirjis Nuhdan soňky pygamberleriň biri bolupdyr. Ol köp horluklara sezewar edilip öldürilse-de, gudrat bilen ýene dirilenmiş.

Bu ýerdäki äpet dag genişleriniň öz-özünden para-para bolup dargaýşynda Jirjisiň para-para taşlanyşy kimin bir ruhy meñzeşlik duýulýar.

Örän gadymyýetden şu güne gelip ýeten bu at türkmenlerde örän ýörgünlidir. Muňa mysal edip, «Gül-Bilbil» dessanyndan «Ýa tutup, Jirjis kibi para-para etseler», «Seýpelmelek-

Methaljemal» dessanyndan «Ýa Jirjis kibi jan ýolunda çaglasam» ýaly setirleri mysal getirmek bolar.

«Jirjis» atly ýer Köpetdagda (öňki Gyzylarbat) etrabyňyň Hojagala obasynda hem bar. Bu adyň manysy belli däl. Oba ýaşululary ony Jirjis pygamberiň ady hasaplaýarlar. Alym Soltanşa Atanyýazowyň «Türkmenistanyň geografik atlarynyň düşündirişli sözlügi» kitabynda belleýşi ýaly, ýerli ýaşaýjylar obanyň iki kilometr demirgazygynda ýerleşýän öwlüýädäki köne guburda hem şol şahsyýetiň jaýlanandygyny gürrüň berýärler.

Aşyrmuhammet SEÝITNUROW.

Ahal welaýatynyň Bäherden etrabyndaky «Halal lukma» daýhan hojalygynyň eýesi.

«DIÝAR» žurnaly, 2018 ý. Taryhy makalalar